

Parashat Vayechi **Leadership Qualities** **Rabbi Shai Finkelstein**

בראשית פרק מט פסוקים א-ח

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֹכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: הֲקִבְצוּ וְשִׁמְעוּ: בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: רְאוּבֵן בְּכָרִי אֵתָהּ כַּחַי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי יָתֵר שְׂאֵת וְיָתֵר עֹז: פָּחַז כַּמַּיִם אֶל-תּוֹתֵר כִּי עֲלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אִז חִלְלֵת יְצוּעֵי עֲלֵה: שְׁמַעוֹן וְלוֹי אַחִים כְּלֵי חַמָּס מִכְרַתִּיהֶם: בְּסֹדֶם אֶל-תָּבֹא נַפְשִׁי בְּקֹהֶלֶם אֶל-תִּחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ וּבְרַצְנָם עֲקְרוּ-שׁוֹר: אָרוּר אֶפֶס כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ אַחֲלֶקֶם בְּיַעֲקֹב וְאֶפְיָצִם בְּיִשְׂרָאֵל: יְהוּדָה אֵתָהּ יוֹדוּךָ אַחֲיָךְ יָדְךָ בְּעַרְףְּ אִבְיָךְ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:

רש"ר הירש

אנו יודעים מהמשך הדברים שברגע זה לא ראה יעקב את בניו באחידותם, אלא בהבדלים האופייניים שביניהם. משום כך הוא אומר להם עתה: "שונים אתם אמנם איש מרעהו, אך אף על פי כן התמסרו באותו שוני ועם אותם הבדלים עצמם, אל הרוח האחת המאחדת אתכם, ואז אגלה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים". רק כשתהיו כולכם ברוח אחת, תבוא "אחרית הימים". היא לא תבוא עד שה"האספו" יהפוך למציאות; ולא עוד אלא שעצם מהותה של "אחרית הימים" לא תובן אולי על בוריה עד אז. משום כך רומז יעקב ל"אחרית הימים" ברמז קצר בלבד.

"הקבצו ושמעו"! שתי מילים אלה של אבינו הנוטה למות, מהוות את היסוד לכל ההסטוריה היהודית עד ל"אחרית הימים". מבחינה חומרית, אתם "בני יעקב", מיעוט חסר אונים. אך דווקא בגלל היותכם מיעוט חסר אונים, "הקבצו" – היו מאוחדים, התכנסו יחד כעם אחד, אל תיפרדו.

רש"י

יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהנה, לשון נשיאות בפנים. פחזו כמים. הפחזו והבהלה אשר מהרת להראות פעסך פמים הללו הממהרים למרוצתם, לךך אל תותר. אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראיות לך, ומהו הפחז אשר פחזת? כי עלית משכבי אביך.

רמב"ן

פחזו כמים אל תותר פחזו שם דבר, מן "אנשים רקים ופוחזים" (שופטים ט ד), ריקים ונמהרים קלי הדעת.

רש"ר הירש

"פחזו" כאן קשור למים, אך כמעט ואין לך דבר בעל תכונות כה רבות ושונות כמים. אולי התכונה הנזכרת כאן היא חוסר היציבות הפנימית של המים, ואם כן יוכל להתפרש "פחזו כמים" – "חוסר יציבות כמים". מים זורמים כלפי מטה בבקשם אחר המקום הנמוך ביותר (אלא אם כן הם מתאדים ועולים לעננים, להשקות את הארץ), מים הינם נוזלים והם זורמים במהירות קדימה וכו'. בלשון חז"ל מצאנו "איפחו צלוחיתו" [עיין עבודה זרה נו: עב:]: המים עלו על גדוניהם. התכונה הכללית ביותר המגדירה כל נוזל כנוזל היא, העדר יכולת החיבור והאיחוד, הווי אומר: חוסר-יציבות.

רמב"ן

שמעון ולוי אחים יאמר בעלי אחוה, כי יחם לבם על אחותם. ילמד עליהם זכות, כי בקנאתם על האחוה עשו מה שעשו, לומר שאין ראויים לענש גדול, ולא החטא ראוי למחל, כי הוא חמס. והנכון בעיני, שאמר כי שמעון ולוי אחים גמורים, דומים ומתאחים זה לזה בעצתם ומעשיהם. וכבר פרשתי (בראשית לד יג), כי יעקב קצף על שמעון ולוי בהרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמס, כי הם לא חטאו להם כלל ובאו בברית ונמולו, ואולי ישובו אל ה' ויהיו כלם בכלל אנשי בית אברהם, ומן הנפש אשר עשו בחרן. ועוד חרה לו, שלא יאמרו כי בעצתו נעשה הדבר, ויהיה חלול השם שיעשה הנביא חמס וישד.

רש"ר הירש

שמעון ולוי אחים – שמעון ולוי שותפים בתכונת אופי, שהייתה מכשירה אותם במיוחד לקבל את המנהיגות העתידית של העם היהודי. הם היו "אחים", והראו תחושת אחווה מפותחת מאד ("אחוה" משורש "אחה", מחוברים זה אל זה בחוט אחד המאחד את כולם). שמעון ולוי פעלו, נקיים מכל גורם אנוכי, עקב עוול שנעשה לקטן בחשיבותו מבני המשפחה, כאילו שלהם עצמם נעשה העוול. אולם, "כלי חמס מכרתיהם".

רש"ר הירש

יהודה אתה יודוך אחיך – יעקב סוקר את בניו כדי למצוא את המוכשר ביותר להיות המנהיג. הוא כבר דחה את ראובן, שמעון ולוי. עתה לבסוף נחו עיניו על יהודה, והוא מכריז: אתה האיש! אתה הנבחר! אתה מאחד באישיותך את התכונות החסרות לראובן בקצה האחד, ולשמעון ולוי בקצה האחר. גור אריה יהודה וגו' – אתה מאחד את אומץ הלב של הנערות ("גור"), עם שיקול הדעת של הבגרות ("אריה"). "מטרף בני עליית": אין בך כל חיבה למלחמה וביזה לשם עצמם. אינך לא צבוע ולא זאב. הנך ארי, שנעלה מרצח שפל לשם שלל.

כרע רבץ וגו' – כחו של יהודה אינו בסערת הקרב. המייחד אותו אינו הגבורה המתלהטת והמטילה אימתה בשעת הסכנה, רק כדי לשקוע לאחר מכן. גם כשהוא רובץ הוא נשאר ארי, ואף בעת שלום הוא מטיל אימה ופחד; וכך מבטיח בטחון מבחוץ, ומנהיגותו מבטיחה את השלום המסייע להתפתחות מבפנים.

רש"ר הירש

האחים מררו את חייו, והכניסו את עצמם לתוך המריבה ללא כל טעם הוגן. הם עשו אותו בסתר למטרת שנאתם. הם היו בעלי החיצים, אשר סופקו לו עבור קשתו: הם בעצמם מכרוהו למצרים כדי להרוס את חייו. אבל המצב הזה, שהם עצמם יצרו אותו, עשה אותו אדון לגורלם ומסר אותם לידי. אך יוסף לא הוריד את קשתו מעל שכמו כדי להשמיד את אחיו בחיצייהם שלהם, אף לא לאחר שהשיג, באמצעות יד ה', כח מלכותי. כאן מונחת אצילותו של יוסף, אצילות אופיו; אותה רכש בלידתו, על ידי השפעת אמו; ואשר עשתה אותו "פורת עלי עין": רוממה אותו מיום היוולדו מעל כל האחרים.

לכח האלקי הזה, אשר צר צורה לגורלו של יוסף באופן כה מופלא, קורא יעקב: "אביר יעקב". בגורלו של יוסף הוא רואה חזרה על גורלו שלו. כדרך שיעקב עזב את בית אביו, בעירום ובחוסר כל, אך ורק כדי לזכות בחיי משפחה עשירים וברוכים בשפע על ידי "אביר יעקב"; כך, ובמדרגה גדולה אף יותר, קרה דבר זה ליוסף. "אותו כח עליון אשר נשא אותי למעלה על כנפי נשרים, שראה בעניי ובנדודיי, ושלבסוף עשה אותי לראש משפחה פורחת; הוא אשר הצילך מחיי עבדות – שאליהם מכרו אותך אחיך שלך – ונתן לך כח מלכות". והוא אותו אלקים אשר "משם" – היינו מאז בית אל, "רועה" – שומר ומנהיג, את ה"אבן" אשר הרים יעקב באותו לילה. מאז, הוא מנהיג ומברך את אשר פחותים סיכויו להצלחה; לא את הגדול אלא את הקטן; לא את הרודף אלא את הנרדף.